

Over het chassidisme en de menselijke uniciteit

Elk mens is uniek en onvervangbaar

De ene mens is de andere niet. Alle mensen zijn verschillend van aard. Ze hebben verschillende behoeften, reageren anders, zien er verschillend uit, doen verschillende dingen.

Uniciteit

Voor een ouderwetse vader lijken alle baby's op een kraamafdeling hetzelfde. Maar van dichtbij gezien blijken ze er allemaal verschillend uit te zien: met haartjes en zonder haartjes, een lichte of wat donkerder huidskleur, een luidruchtige manier van huilen of juist heel zachtjes. Vooral de wijze van kijken is vaak al vanaf het eerste begin heel typerend. Daar spreekt soms een duidelijke familieverwantschap uit, maar kan tegelijkertijd ook iets heel eigens hebben. Want ook binnen hetzelfde gezin zie je vaak grote onderlinge verschillen.

In het ontwikkelingsverloop komt de eigen geaardheid steeds duidelijker naar voren. Vooral op school waar het zo vaak gaat om het leveren van prestaties zal dat blijken. Elke onderwijsgevende zal bevestigen dat schoolkinderen van een bepaalde leeftijd weliswaar veel overeenkomsten vertonen, maar ook allemaal individueel verschillen. Onderwijshervormers hebben er steeds voor gepleit dat leerlingen zich naar eigen aard en aanleg moeten kunnen ontwikkelen. Trouwens, die verschillen beperken zich niet tot aanleg en karakter maar zijn ook zichtbaar in het uiterlijk: je ziet telkens weer nieuwe gezichtjes. Dat valt eigenlijk al niet eens meer op. Het is een vanzelfsprekende menselijke eigenschap en toch heel bijzonder.

Het blijft een interessante vraag hoe al die verschillen tussen mensen tot hun recht kunnen komen in een samenleving. Soms is wel eens gedacht dat mensen in hun ontwikkeling steeds meer van hun bijzonderheden moeten prijsgeven omdat de maatschappij een zekere gelijkvormigheid verlangt. Een samenleving veronderstelt nu eenmaal dat mensen sámen leven en werken en dat betekent voor individuen soms een stapje terug doen. Het is duidelijk dat niet altijd het eigen belang kan worden nagestreefd want dan wordt samenleven onmogelijk. De constatering 'zoveel hoofden zoveel zinnen' geeft aan hoe kleurrijk een groep van mensen kan zijn maar in een samenleving is dat niet altijd productief en kan het in het ergste geval zelfs ontwrichtend werken. Als je namelijk iedereen bij alles zelf laat beslissen dan komt er van een samenleving weinig terecht. De opvoeding krijgt dan de ondankbare taak om de kinderen te leren zich aan te passen aan de samenleving. Opvoeding heeft zo een negatieve bijklank. Een 'aangepast iemand' zou zijn individualiteit grotendeels hebben

opgeofferd ten gunste van het grotere geheel. De ontwikkeling van een kind verloopt – volgens deze gedachte – dan van ‘bijzonder’ naar ‘algemeen’, waarbij de individualiteit tenonder is gegaan.

Een tegenovergestelde benadering lijkt echter meer recht te doen aan de realiteit. Kinderen worden allemaal geboren met een ‘algemeen’ kenmerk, dat wil zeggen dat ze opgroeien in dezelfde cultuur. En binnen die (gezamenlijke) cultuur is het de kunst om de individuele verschillen zoveel mogelijk te respecteren en tot hun recht te laten komen. De opvoeding richt zich dan op de ontplooiingsmogelijkheden van het kind binnen de grenzen van de bestaande samenleving. Zo gezien verloopt de ontwikkeling dus net andersom, namelijk van ‘algemeen’ naar ‘bijzonder’. De opvoeding heeft dan een positieve taak en de individuele verschillen blijven bestaan.

Chassidisme

Mensen dragen behalve individuele kenmerken ook kenmerken van de gehele mensheid met zich mee. De structuur van het mensenleven is zichtbaar in alle mensen, niet alleen bij ‘grote’ voorbeelden maar ook bij ‘gewone’ mensen. Een visie waarin dit gezichtspunt expliciet naar voren komt is het chassidisme. Een vernieuwingsbeweging binnen het jodendom in Polen in de achttiende eeuw. In aansluiting op gezuiverde oude kabbalistische opvattingen ontwikkelde Baäl Sjem (ca 1750) een nieuwe leer die zich verbreidde in talrijke gemeenten en uiteindelijk een brede betekenis kreeg. Martin Buber heeft zich bijzonder ingespannen om die leer grotere bekendheid te geven. Het chassidisme spreekt volgens hem niet alleen over ‘individuen’ maar beklemtoont bovendien dat elk individu noodzakelijk is voor het bestaan van de wereld. ‘De uniciteit en de onvervangbaarheid van elke mensenziel behoort tot de fundamentele uitgangspunten van het chassidisme’. ‘Elk mens is geroepen om iets in de wereld tot stand te brengen. De inbreng van elk mens is noodzakelijk voor de wereld.’ Ieder individu draagt de wereld en is verantwoordelijk voor de wereld, die hem nodig heeft en zonder hem niet voltooid is noch voltooid kan worden.

De ontdekking waartoe elk mens afzonderlijk geroepen is, is niet alleen een mooie taak voor de opvoeding maar ook een levenslange taak voor iedereen. Deze kijk op het individu in de wereld werpt eveneens een ander licht op het verschil tussen gezonde mensen en mensen met een handicap. Want het betreft hier ‘alle’ mensen dus inclusief de mensen met een verstandelijke beperking of noem maar op. Mens en wereld horen bij elkaar in een oneindige diversiteit en met een bijzondere betekenis. Een zienswijze die deel uitmaakt van het joods-christelijke erfgoed en nog steeds inspirerend kan werken voor allerlei levensterreinen. Zo kan in de opvoeding door deze wijze van denken de tegenstelling tussen individu en gemeenschap worden overwonnen. Maar ook in arbeidsverhoudingen kan nog veel verbeteren. Wanneer het arbeidsproces verschaald is tot: het uitvoeren van taken die voortvloeien uit een beleidsplan. En wanneer medewerkers dan ‘targets’ moeten halen waarop ze worden ‘afgerekend’ waarbij hen regelmatig wordt voorgehouden ‘niemand is onmisbaar’ en ‘voor jou een ander’, dan is dat ver verwijderd van het beginsel dat elk mens uniek en onvervangbaar is en een taak in deze wereld heeft. Natuurlijk, er is ook een organisatiebelang en er moet geproduceerd worden, maar het blijft de kunst om individuele mogelijkheden en organisatiebelang zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Liefst binnen het bovengenoemde wijdere perspectief.

Daan Thoomes.

Illustratie: Albert Anker, *Das Neugeborene* (1865).

Gepubliceerd in: *Centraal Weekblad, kerkelijk opinieblad*, jrg. 55, nr. 16, 20 april 2007, p. 14.